

Marzanna Karolczuk

Uniwersytet w Białymstoku

**PRZYGOTOWANIE STUDENTÓW DO ZAWODU NAUCZYCIELA
JĘZYKA ROSYJSKIEGO (DRUGIEGO OBCEGO) W SZKOLE ŚREDNIEJ.
OPRACOWANIE BADAŃ WŁASNYCH**

SUMMARY

Preparing students for the profession of teachers of the Russian language (second foreign language) in high school. Description of the author's research

Monitoring the process of preparation for the teaching profession by exploring different areas of student activity helps to eliminate errors and improve the quality of education at universities. One such area is individual teaching practice.

The purpose of this article is to show the results of the analysis of the assessment of students' individual teaching practice on the lesson of the Russian language (second foreign language) in high schools. 90 opinions of teachers were analyzed on practices held by the students of Russian Philology. The study showed that students, in the opinion of teachers, are prepared to work in school (e.g. they use a variety of methods and ways of teaching the language, make the best use of time during the lessons, take care of establishing good contact with young people). Document analysis also revealed that some areas concerning preparation of students for careers in high schools need to be refined and taken into account within the implemented practices.

Key words: preparing for a teacher profession, individual teaching practice, high schools teachers' opinion about completed individual student internship, Russian language

РЕЗЮМЕ

Подготовка студентов к профессии учителя русского языка (как второго иностранного) в средней школе. Разработка собственного исследования

Наблюдение за процессом подготовки к профессии учителя путем исследования различных сфер активности студента позволяет избежать ошибок и повысить качество образования будущих специалистов в высших учебных заведениях. Одной из таких сфер являются индивидуальные педагогические практики, проводимые студентами.

Цель статьи – представить результаты анализа характеристик о проведенных индивидуальных педагогических практиках студентов на уроках русского языка (второго иностранного) в средней школе. Материалом для анализа послужили 90 характеристик с оценкой учителей-опекунов о проведенной работе студентов-практикантов русской филологии. Полученные данные показали, что студенты (по мнению учителей) хорошо подготовлены к работе в школе. Студенты используют различные эффективные методы и приемы обучения, рационально используют время урока, устанавливают хорошие отношения с молодежью и др.). Изучение и анализ материалов исследования позволяет сделать вывод о необходимости отработки недочетов и совершенствование некоторых вопросов, реализованных во время практики.

Wstęp

Przygotowanie do zawodu nauczyciela ma charakter wielopłaszczyznowy. Teoria i praktyka uzupełniają się. Niewątpliwie praktyki pedagogiczne stanowią integralną część procesu kształcenia przyszłego nauczyciela. To właśnie w ich toku studenci dokonują odkrycia, że „źle wybrali przyszły zawód albo odwrotnie: że szkoła to jest ich miejsce i muszą zrobić wszystko, by wkrótce mieć swoich uczniów i swoją klasę”¹. Dyskusje na temat praktycznego przygotowania studentów do zawodu nauczyciela są więc konieczne.

W artykule przedstawiono wyniki analizy oceny indywidualnej praktyki pedagogicznej studentów filologii rosyjskiej Uniwersytetu w Białymstoku w szkołach średnich. Podjęcie tej tematyki wynika z potrzeby unowocześniania planów studiów, treści kształcenia oraz programów praktyk, a w konsekwencji – dobrego przygotowania do zawodu przyszłych nauczycieli.

¹ B. Pawlak, *Umiejętność współpracy z rodzicami uczniów wyzwaniem dla procesu kształcenia nauczycieli*, [w:] *Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości*, K. Kraszewski (red.), Kraków 2008, s. 19.

1. Organizacja praktyk pedagogicznych

Na Uniwersytecie w Białymstoku studenci filologii rosyjskiej przygotowują się do zawodu w ramach kilku bloków: psychologiczno-pedagogicznego, dydaktyki szczegółowej oraz praktyk pedagogicznych². Wszystkie zajęcia odbywają się w trakcie studiów pierwszego stopnia, od trzeciego do szóstego semestru. Do roku akademickiego 2012/2013 studenci w ramach zajęć z metodyki nauczania języka rosyjskiego uczęszczali na praktyki śródroczne do szkoły średniej. W ich trakcie, pod opieką metodyka – pracownika Uniwersytetu – kandydaci na nauczycieli hospitowali lekcje nauczyciela języka rosyjskiego, a następnie przygotowywali konspekty i prowadzili lekcje samodzielnie. Zajęcia były szczegółowo omawiane ze studentami, nauczycielem oraz metodykiem. Po zrealizowanych 10 godzinach praktyk śródrocznych studenci mogli przystąpić do indywidualnej praktyki ciągłej (50 godzin) na czwartym etapie edukacyjnym³. Praktykant samodzielnie wybiera szkołę, w której chce zrealizować praktykę. W trakcie praktyk indywidualnych student ma poznać warsztat nauczyciela, specyfikę jego pracy w charakterze wychowawcy i pracownika szkoły, sprawdzić swoje merytoryczno-dydaktyczne przygotowanie, zdobyte między innymi w ramach zajęć z dydaktyki przedmiotu oraz poznać organizację pracy szkoły. Student realizuje zadania zamieszczone w instrukcji praktyk, ale od nauczyciela – opiekuna oczekuje się inicjatywy, która pomoże praktykantowi rozwijać jego nauczycielskie umiejętności. W ostatnim dniu praktyki student otrzymuje od nauczyciela – szkolnego opiekuna praktyki wystawioną przez niego opinię. Metodyk, nadzorujący praktykę indywidualną, zalicza ją w indeksie na podstawie takich dokumentów, jak: dzienniczek praktyk, konspekty z przeprowadzonych lekcji oraz opinia.

² Blok przedmiotów psychologiczno-pedagogicznych oraz przedmioty uzupełniające są realizowane w Międzywydziałowym Centrum Edukacji Nauczycieli (CEN), które w dniu 27.11.2013 r. zostało przekształcone w jednostkę ogólnouczelnianą Centrum Edukacji Ustawicznej (CEU); dydaktyki przedmiotowe realizują pracownicy zatrudnieni na poszczególnych Wydziałach (Instytutach) we współpracy z CEU.

³ Od roku akademickiego 2012/13 zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. poz. 131) nie obowiązują praktyki śródroczne, wprowadzono natomiast praktykę psychologiczno-pedagogiczną, która jest realizowana pod opieką pracownika CEU; Por. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. nr 50 poz. 400).

2. Procedura badania

Celem przeprowadzonego badania było uzyskanie opinii na temat przygotowania przyszłego nauczyciela języka rosyjskiego (drugiego obcego) do pracy w szkole średniej oraz określenie zakresu nauczania języka rosyjskiego na czwartym etapie edukacyjnym.

Eksploatacja opinii o odbytej praktyce przedmiotowo-metodycznej zamieszczona w niniejszej publikacji wchodzi w skład metody badawczej określanej mianem analizy dokumentów. Mieczysław Łobocki, powołując się na Władysława Zaczyńskiego⁴, zaznacza, że przez analizę dokumentów rozumie „analizę wszelkich wytworów dzieci, młodzieży i dorosłych mogących stanowić źródło informacji, na podstawie której można wydawać uzasadnione sądy o przedmiotach, ludziach i procesach”⁵. Analiza ta obejmuje opis i interpretację szeroko rozumianych wytworów (dokumentów). Głównym przedmiotem badań prowadzonych z wykorzystaniem tej metody jest nie tyle proces działania, w wyniku którego powstaje konkretny produkt, ile sam produkt jako końcowy rezultat tego procesu. Biorąc pod uwagę kryterium pochodzenia dokumentów, Łobocki⁶ dzieli je na: zastane, intencjonalnie tworzone (systematyczne) oraz powstałe z inspiracji badacza. Opinie o odbytej praktyce przedmiotowo-metodycznej to dokumenty zastane, powstałe niezależnie od badacza. „Dla celów naukowo-badawczych dokumenty zastane są wykorzystywane dopiero po ich powstaniu, odkryciu i zgromadzeniu”⁷.

Przeanalizowano 90 opinii: 34 dokumenty z 2009 i 56 z 2010 roku. Opinie dotyczyły 2 studentów i 88 studentek. Formularz opinii, zaproponowany przez Centrum Edukacji Nauczycieli UwB, wypełniany jest przez nauczyciela języka rosyjskiego po zrealizowaniu programu praktyk przez studenta⁸. Zamieszczone w nim pytania mają charakter otwarty. Uwagi nauczycieli miały różną formę, ale najczęściej były to pojedyncze wyrazy (rzeczowniki, przymiotniki), czasem wyrażenia lub krótkie zdania. Dlatego też dane pochodzące z opinii poddano analizie ilościowej, to jest analizie frekwencji⁹, podczas której skoncentrowano uwagę na odpowiedziach występujących najczęściej (ujęcie procentowe) oraz pojawiających się incydentalnie, postrzegając je jako informacje ważne, uzupełniające wyniki badania. M. Łobocki podkreśla, że analiza dokumentów skoncentrowana na „wiel-

4 W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995.

5 M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2008, s. 212.

6 M. Łobocki, op. cit., s. 216; M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2009, s. 248.

7 M. Łobocki, *Metody i techniki...*, op. cit., s. 216.

8 Formularz opinii zamieszczono w aneksie do artykułu.

9 Analiza frekwencji polega na ilościowym opisie występujących w dokumencie słów, zdań, wyrażeni (M. Łobocki, *Metody i techniki...*; K. Merten, *Inhaltsanalyse*, Opladen 1981).

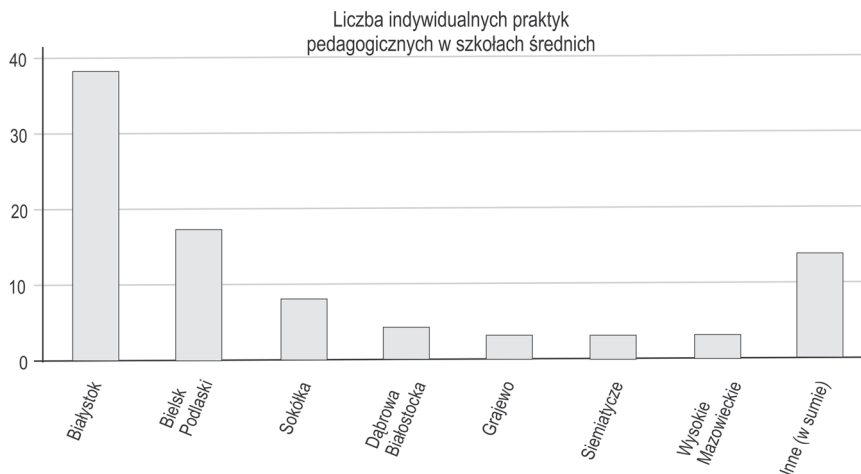
kościach” policzalnych „pretenduje do analizy w miarę obiektywnej, pozbawionej subiektywnego wartościowania”¹⁰.

3. Omówienie wyników badań

3.1. Zakres praktyk pedagogicznych w szkołach średnich

Studenci odbywali praktyki w 18 miejscowościach, w tym w 13 miejscowościach województwa podlaskiego, 3 miejscowościach województwa mazowieckiego, w jednej miejscowości województwa warmińsko-mazurskiego oraz jednej – lubelskiego. Praktyki w szkołach średnich były realizowane w 14 miastach i 4 wsiach. Studenci najczęściej (rysunek 1) realizowali praktykę w Białymstoku (42% odbytych praktyk), Bielsku Podlaskim (19%) oraz Sokółce (9%).

Rysunek 1. Liczba i miejsca odbytych indywidualnych praktyk pedagogicznych w szkole średniej

Inne: Augustów, Białowieża, Gołdap, Hajnówka, Janów (k/Sokółki), Janów Podlaski, Myszyniec, Siedlce, Sokółów Podlaski, Wojewodzin, Zamość.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opinii.

¹⁰ M. Łobocki, *Metody i techniki...*, s. 224.

3.2. Zajęcia studenta podczas praktyki

Wszyscy studenci hospitolali lekcje języka rosyjskiego i prowadzili lekcje próbne. Należy podkreślić, że obserwacja pracy nauczycieli i innych pracowników oraz współpraca z nimi jest ważnym etapem w zdobywaniu umiejętności i wiedzy o pracy szkoły. Aż 30% nauczycieli nie wypełniło punktu dotyczącego hospitowania zajęć pozalekcyjnych. Spośród pozostałych odpowiedzi, najwięcej, bo aż 30% dotyczyło obserwacji zajęć fakultatywnych, w tym przygotowania do matury, 23% – obserwacji pracy nauczyciela i uczniów w kole języka rosyjskiego. Nieliczni studenci obserwowali zajęcia dotyczące przygotowania do olimpiady języka rosyjskiego. Punkt dotyczący innych odbytych zajęć w czasie praktyki, nie był uzupełniony w 22% opinii. Najczęściej, w tym punkcie, nauczyciele odnotowywali pełnione przez studentów dyżury na korytarzu podczas przerw międzylekcyjnych (27%). Poza tym, 18% praktykantów zapoznało się z dokumentacją szkoły (plany wynikowe, program wychowawczy, program nauczania, wewnętrzny system oceniania, BHP), 16% – uczestniczyło w posiedzeniu rady pedagogicznej, a 14% – uczestniczyło w pracy biblioteki. Studenci obserwowali współpracę nauczyciela z rodzicami podczas zebrania rodziców (12%) oraz lekcję godziny wychowawczej (10%). Nauczyciele odnotowali również, że praktykanci brali udział w przygotowaniu konkursów szkolnych (12%). Trzech studentów obserwowało realizację projektu edukacyjnego w ramach języka angielskiego, jeden – pracę z uczniem zdolnym.

3.3. Charakterystyka pracy studenta

Uwagi nauczycieli były bardzo zróżnicowane, ale wśród nich można było wyodrębnić grupę najczęściej występujących. Nauczyciele stwierdzili, że praktykanci wykazali się właściwym podejściem do uczniów. W 43% opinii pedagogów zaakcentowali łatwość nawiązywania kontaktów przez praktykantów z młodzieżą szkolną. Na lekcjach panowała miła i przyjazna atmosfera, sprzyjająca uczeniu się. Studenci prawidłowo reagowali na nieprzewidziane sytuacje i niewłaściwe zachowanie uczniów. Nauczyciele najczęściej określali studentów jako życzliwych (43%) i serdecznych (19%).

Studenci wykazali się również prawidłowym podejściem do zadań praktyki. Sumiennie (24%) i rzetelnie (14%) odnosili się do zaplanowanych zadań praktyki. Z zaangażowaniem (17%) przygotowywali się do lekcji, które prowadzili na podstawie poprawnie przygotowanych konspektów (14%). Atrakcyjność lekcji podnosiły stosowane pomoce dydaktyczne (10%) wykonane samodzielnie przez przyszłych nauczycieli. Jedna studentka przygotowała prezentację multimedialną. Incydentalnie zwrócono uwagę na takie cechy praktykantów, jak punktualność i umiejętność indywidualizacji nauczania języka obcego.

Nauczyciele uznali, że studenci są dobrze przygotowani pod względem merytorycznym i metodycznym (34%). W punkcie tym kadra nauczająca podkreśliła, że studenci trafnie formułują cele lekcji (18%) i konsekwentnie je realizują, stosując różnorodne formy pracy (26%) oraz dobierają trafne metody w celu kształcenia w uczniach postawy badawczej i odpowiedniej motywacji do nauki. W 18% opinii stwierdzono, że przyszli nauczyciele stosują metody aktywizujące, zachęcając w ten sposób wszystkich uczniów do pracy. Tematy lekcji były realizowane w przewidzianym czasie (10%), były zachowane proporcje pomiędzy poszczególnymi etapami jednostki lekcyjnej (8%). Nauczyciele zwrócili uwagę na biegłą znajomość języka rosyjskiego niektórych studentów (12%) oraz dużą wiedzę realioznawczą (6%), co dla tych praktykantów jest szczególnym wyróżnieniem. Pięciu studentów podczas realizacji tematów na lekcji języka rosyjskiego wykorzystywało nowoczesne technologie, co zachęcało młodzież szkolną do aktywności poznawczej.

Aż 70% nauczycieli nie uzupełniło punktu dotyczącego zauważonych braków w przygotowaniu rzeczowym i metodycznym, a 22% stwierdziło, że nie zauważyli braków. Pozostałe pojedyncze uwagi odnosiły się do błędów językowych studentów, braku odwagi w ocenie ucznia oraz nieznaności metod aktywizujących.

Kolejny komponent analizowanego dokumentu dotyczył umiejętności organizacyjnych studenta. W 33% opinii pedagogzy zaakcentowali, że studenci potrafią optymalnie wykorzystać czas na lekcji, w 22% – zachować proporcje pomiędzy poszczególnymi ogniwami lekcji. W tej części dokumentu kadra nauczająca zaznaczyła również, że praktykanci, wykorzystując różnorodne formy pracy (16%) oraz samodzielnie przygotowane pomoce dydaktyczne (19%) przy realizacji treści programowych, sprawnie angażują uczniów (23%) do pracy na lekcji. Dbają o nawiązanie dobrego kontaktu (13%) z młodzieżą poprzez zachowanie należytego ładu zewnętrznego, atmosfery pogody i spokoju oraz nie mają problemów z utrzymaniem dyscypliny (21%).

Ponad 56% nauczycieli nie wypowiedziało się na co uczelnia powinna położyć większy nacisk celem dobrego przygotowania studentów do zawodu nauczyciela. W czterech opiniach odnotowano, że uczelnia prawidłowo przygotowuje do zawodu. W 8% opinii akcentowano konieczność zwiększenia liczby godzin praktyk, w 6% – potrzebę przygotowania przyszłego nauczyciela do roli wychowawcy, w 3% – umiejętność oceniania uczniów. Nauczyciele incydentalnie sygnalizowali potrzebę uwzględnienia w większym zakresie w ramach dydaktyki szczegółowej takich zagadnień, jak wykorzystanie komputerów i Internetu na lekcji języka obcego, metody aktywizujące, motywowanie uczniów, prawo oświatowe, program nauczania w szkole średniej, praca z uczniem zdolnym oraz słabym, matura, a także możliwość uczestniczenia w konferencjach metodycznych.

W 81% opinii nie zamieszczono innych uwag. Pojawiły się tu, mimo że pojedyncze, to jednak ważne informacje takie, jak: „studentka posiada ogromne predyspozycje do pracy w szkole”, „kreatywna”, „cierpliwa”, „obowiązkowa”, „pomysłowa”, „pracowita”, „zorganizowana”, „praktykantka odznaczała się wysoką kulturą osobistą”, „obowiązkowa”, „potrafi przygotować i wykorzystać na lekcji prezentację multimedialną”.

Wszystcy pedagodzy ocenili prace studentów w stopniu. Dwie studentki otrzymały ocenę dobrą, wszyscy pozostali – bardzo dobrą.

4. Konkluzje

Zamieszczona w opiniach ocena praktyk realizowanych przez studentów filologii rosyjskiej oraz brak krytycznych uwag nauczycieli skłania do konkluzji, że studenci są dobrze przygotowani do pracy w szkole. Praktykanci w sposób odpowiedzialny wywiązywali się z nałożonych obowiązków. Przyszli nauczyciele potwierdzili w praktyce szkolnej swoją wiedzę merytoryczną i metodyczną. Potrafią planować i organizować pracę na lekcji, poprawnie określają i umiejętnie realizują jej cele. Bardzo ważną cechą zauważoną przez nauczycieli są umiejętności interpersonalne studentów, przejawiające się w wprowadzeniu i utrzymaniu życzliwej atmosfery w klasie oraz sprawnym angażowaniu młodzieży szkół średnich do aktywności na lekcji. Należy zgodzić się z Maciejem Smukiem, że „to właśnie nauczyciel już od pierwszego kontaktu z uczniami w sposób najbardziej znaczący jest w stanie wpłynąć na ogólny klimat w klasie. Jego werbalne i niewerbalne zachowania, jak również postawa czy przekonania mogą generować, a przynajmniej sprzyjać formowaniu się określonych zachowań i postaw uczniów”¹¹. Trudno jednak określić, na ile są to umiejętności wykształcone, a na ile przypadkowe. Autorka niniejszego artykułu w innej publikacji odnotowała, że podczas ustnej samooceny odbytej praktyki studenci podkreślają, że wolą pracować z młodzieżą ze szkół średnich, ponieważ wymaga ona mniejszego wysiłku w zakresie relacji interpersonalnych w porównaniu z pracą z uczniami z niższych etapów edukacyjnych¹².

Z badania wynika, że niewielu studentów podjęło próbę rozwoju i/lub weryfikacji swoich umiejętności w zakresie stosowania technologii informacyjnej

¹¹ M. Smuk, *Od psychoterapii do dydaktyki – o autentyczności nauczyciela*, [w:] *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, M. Pawlak, M. Derenowski, B. Wolski (red.), Poznań-Kalisz 2009, s. 99.

¹² M. Karolczuk, *Praktyki pedagogiczne studenta w gimnazjum na lekcji języka rosyjskiego (drugiego obcego). Opracowanie badań własnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka 5” 2013, z. 80, s. 142-155.

w procesie kształcenia językowego licealistów i wspierania ich autonomicznej pracy. Przyszły nauczyciel powinien być świadomy, że komputer/Internet „zmienia sposób pojmowania sensu nauki języka obcego”¹³. Medium to motywuje ucznia do pracy, rozbudza ciekawość, urozmaica naukę, ułatwia komunikację z osobami mówiącymi/uczącymi się języka obcego, wspomaga rozwój młodzieży, ponieważ pozwala wykorzystać język obcy jako narzędzie autentycznej komunikacji oraz poznania tego, co ucznia interesuje. Z drugiej zaś strony media, w tym Internet, są źródłem wielu zagrożeń związanych z charakterem przekazywanych treści. Zatem „istotne jest, aby student, przyszły nauczyciel zdawał sobie z tego sprawę i wiedział, jak realizować zadania dydaktyczne, które pozwolą rozwijać uczniowskie umiejętności krytycznego odbioru tego, co wpisane jest w kulturę popularną. Aby tak się stało, najpierw sam musi posiłkować się tajnikami wiedzy z tego zakresu i różne umiejętności temu służące, jak i sposoby projektowania programu działań, w którym znajdują się zagadnienia dotyczące treści medialnych”¹⁴. Analiza materiału badawczego pokazała, że niektórzy studenci uczestniczyli jako obserwatorzy w zebraniu z rodzicami. Autorka niniejszego opracowania wyraża przekonanie, że dobry kontakt nauczyciela języka rosyjskiego jako drugiego obcego z młodzieżą i rodzicami uczniów jest jednym z czynników warunkujących jego sukces zawodowy¹⁵. Wszyscy praktykanci powinni więc mieć możliwość uczestniczenia w spotkaniach z rodzicami oraz obserwacji umiejętności komunikacyjnych doświadczonego nauczyciela. W toku praktyk student może dokonać refleksyjnej analizy swoich umiejętności interpersonalnych, przygotować studium indywidualnego przypadku odnośnie zaobserwowanej współpracy nauczyciela i rodziców, lub też przeprowadzić wywiad i jego analizę z uczniami, rodzicami oraz nauczycielami w kontekście relacji interpersonalnych.

Indywidualne praktyki pedagogiczne odbywały się głównie w miastach. Wybór szkoły oraz miejscowości, w której realizowana jest praktyka, jest podyktowany ułatwionym dostępem do tych placówek. Podczas rozmowy ustnej z nauczycielem akademickim, który wpisuje zaliczenie praktyk w indeksie, studenci stwierdzają, że nie mają problemów z realizacją praktyk w szkołach średnich. Świadczyć to może o tym, że młodzież w szkole średniej ma możliwość wyboru drugiego języka obcego i jest to często język rosyjski. Studenci zauważają również,

¹³ W. Figarski, *Proces glottodydaktyczny w szkole*, Warszawa 2003, s. 195.

¹⁴ M. Lechowski, D. Łazarzka, *Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela – wnioski i postulaty końcowe*, [w:] *Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości*, K. Kraszewski (red.), Kraków 2008, s. 139.

¹⁵ Nauczyciele wielokrotnie podkreślają, że tak uczniowie, jak i ich rodzice lekceważą umiejętności w zakresie drugiego języka obcego, okazując czasem nawet wrogie nastawienie; uznają oni język angielski za wystarczający do rozwoju osobistego i zawodowego; por. W. Woronowicz, *Refleksja. Sumienie. Edukacja*, Słupsk 2006.

że młodzież uczy się języka rosyjskiego jako drugiego obcego od podstaw¹⁶. Należy podkreślić, że nauka ta formalnie trwa jedynie 3 lata¹⁷. Rodzą się więc zasadne pytania: w jakim celu uczniowie uczą się drugiego języka obcego i jakie kompetencje rozwijają w tak krótkim czasie?¹⁸. Zadbanie o kontynuację nauki drugiego języka obcego w szkole średniej, rozpoczętej w gimnazjum, sprzyja rozwijaniu umiejętności językowych.

Wyniki eksploracji omawianych dokumentów dają podstawę do określenia obszarów, które warto doskonalić w ramach praktyk pedagogicznych na lekcjach języka rosyjskiego w szkole średniej, a które nie zostały uwzględnione przez nauczycieli przy ocenie studentów. Są to: uświadomienie specyfiki pracy na lekcji języka rosyjskiego jako drugiego obcego w szkole średniej¹⁹, stosowanie zasady indywidualizacji nauczania w szkole średniej, rozumianej jako zdolność motywacji młodzieży poprzez wykorzystanie języka rosyjskiego jako narzędzia do rozwoju ich zainteresowań osobistych oraz zawodowych²⁰ oraz rozwijanie autorefleksji przyszłego nauczyciela w ramach kształcenia teoretycznego i praktycznego²¹.

Wskazana jest również modyfikacja formularza opinii. Pożądane jest zatytułowanie formularza, z którego jasno wynika, czego dotyczy ocena studenta, na przykład *Opinia o odbytej praktyce przedmiotowo-metodycznej w szkole średniej*. Eksploracja materiału badawczego ujawniła powtarzanie się tych samych uwag nauczycieli w kilku miejscach. Sugeruje się więc zamieszczenie w formularzu pytań o charakterze otwartym i zamkniętym. Warto też uzupełnić go o informacje (na przykład w formie wielokrotnego wyboru), uwypuklające takie cechy kandydata na nauczyciela jak: biegła znajomość języka rosyjskiego, szeroka wiedza

¹⁶ Uczniowie, którzy uczyli się języka rosyjskiego w gimnazjum lub szkole podstawowej, w szkole średniej ponownie rozpoczynają jego naukę na poziomie podstawowym.

¹⁷ Nieformalnie nauka trwa 2,5 roku, ponieważ przez ostatnie pół roku uczniowie koncentrują się na nauce przedmiotów, z których zdają egzaminy na maturze.

¹⁸ Według Podstawy Programowej (2010) głównym celem nauki języków obcych jest skuteczne porozumiewanie się.

¹⁹ Por. J. Dewaele, *The effect of multilingualism, sociobiographical, and situational factors on communicative anxiety and foreign language anxiety of mature language learners*, "International Journal of Bilingualism" 2007, Nr 11; U. Jessner, *Linguistic awareness In multilinguals: English as a third language*, Edinburgh 2006; M. В. Давер, *Оценочная мотивация при обучении французскому языку как второму иностранному*, „Иностранные языки в школе” 2003, № 5; A. В. Щепилова, *Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров*, „Иностранные языки в школе” 2000, № 6.

²⁰ Por. W. Figarski, *Proces glottodydaktyczny...*, s. 95-105.

²¹ Por. R. I. Arends, *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994; M. Witkowska, *Refleksyjny student – refleksyjny praktyk. Kształcenie myślenia refleksyjnego przyszłych nauczycieli języka angielskiego*, [w:] *Nauczyciel języków obcych dziś i jutro*, M. Pawlak, A. Mystkowska-Wiertelak, A. Pietrzykowska (red.), Poznań-Kalisz 2009, s. 129-138; M. Wysocka, *Profesjonalizm w nauczaniu języków obcych*, Katowice 2003.

deklaratywna, rozległa wiedza o kulturze Rosji, umiejętne wykorzystanie nowych technologii czy stosowanie metody projektu jako strategii dydaktycznej. Dla określenia poziomu opanowania tych umiejętności można zastosować skalę od 1 do 6. Informacje takie mogą być atutem studenta podczas rozmowy o pracę w szkole średniej.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie nie wyczerpuje tematyki dotyczącej przygotowania kandydatów do zawodu nauczyciela, ale na jego podstawie można stworzyć ogólny obraz umiejętności dydaktyczno-wychowawczych rusycystów po ukończeniu kompleksowego kursu i uzyskaniu nauczycielskich uprawnień zawodowych. Pozwala ono również podjąć dyskusję na temat merytorycznego, praktycznego i teoretycznego kształcenia nauczycieli języków obcych.

Aneks

Pieczęć szkoły

Opinia

Pan (i)

Student(ka) Uniwersytetu w Białymstoku kierunku odbył(a)
praktykę przedmiotowo-metodyczną w dniach w

Zajęcia studenta podczas praktyki obejmowały:

Hospitowanie lekcji w kl.

Prowadzenie lekcji próbnych w kl.

Hospitowanie zajęć pozalekcyjnych (jakich?)

.....

4. Inne zajęcia (jakie?)

.....

Charakterystyka pracy studenta:

1. Stosunek do uczniów i zadań praktyki
2. Pozytywne strony przygotowania rzeczowego i dydaktycznego studenta
3. Zauważone braki w przygotowaniu rzeczowym i metodycznym
4. Umiejętności organizacyjne studenta (w czym się przejawiają)
5. Na co uczelnia powinna położyć większy nacisk celem przygotowania studentów do zawodu nauczyciela
6. Inne uwagi
7. Ogólna ocena pracy studenta (w stopniu)

..... dnia

podpis Nauczyciela-Opiekuna

..... dnia

podpis i pieczęć Dyrektora Szkoły

Bibliografia

- Arends R. I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994.
- Figarski W., *Proces glottodydaktyczny w szkole*, Warszawa 2003.
- Karolczuk M., *Praktyki pedagogiczne studenta w gimnazjum na lekcji języka rosyjskiego (drugiego obcego)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Glottodydaktyka 5” 2013, z. 80, s. 142-155.
- Lechowski M., Łazarska D., *Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela – wnioski i postulaty końcowe*, [w:] *Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości*, K. Kraszewski (red.), Kraków 2008, s. 138-140.

- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2008.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2009.
- Merten K., *Inhaltsanalyse*, Opladen 1981.
- Pawlak B., *Umiejętność współpracy z rodzicami uczniów wyzwaniem dla procesu kształcenia nauczycieli*, [w:] *Praktyczne przygotowanie studentów do zawodu nauczyciela w zmieniającej się rzeczywistości*, K. Kraszewski (red.), Kraków 2008, s. 14-19.
- Smuk M., *Od psychoterapii do dydaktyki – o autentyczności nauczyciela*, [w:] *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, M. Pawlak, M. Derenowski i B. Wolski (red.), Poznań – Kalisz 2009, s. 95-104.
- Witkowska M., *Refleksyjny student – refleksyjny praktyk. Kształcenie myślenia refleksyjnego przyszłych nauczycieli języka angielskiego*, [w:] *Nauczyciel języków obcych dziś i jutro*, M. Pawlak, A. Mystkowska-Wiertelak, A. Pietrzykowska (red.), Poznań-Kalisz 2009, s. 129-138.
- Woronowicz W., *Refleksja. Sumienie. Edukacja*, Słupsk 2006.
- Wysocka M., *Profesjonalizm w nauczaniu języków obcych*, Katowice 2003.
- Zaczyński W. P., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995.
- Dewaele J., *The effect of multilingualism, sociobiographical, and situational factors on communicative anxiety and foreign language anxiety of mature language learners*, „International Journal of Bilingualism” 2007, nr 11, s. 391-409.
- Jessner U., *Linguistic awareness In multilinguals: English as a third language*, Edinburgh 2006.
- Давер М. В., *Оценочная мотивация при обучении французскому языку как второму иностранному*, „Иностранные языки в школе” 2003, № 5, s. 35-37.
- Щепилова А. В., *Проблемы преподавания второго иностранного языка и вопросы подготовки педагогических кадров*, „Иностранные языки в школе” 2000, № 6, s. 15-22.